

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

**CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

Yıl 4 . Sayı 8 . Güz 2008

YÖNETİM YERİ:
Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
06800, Beytepe- ANKARA
Tel: 0312 297 68 70 Belge-geçer: 0312 299 20 76
Web: www.ait.hacettepe.edu.tr
E-posta: ctad.hacettepe@gmail.com
Tel (Ed.): 0312 297 68 70/123

CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN 1305-1458

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nce yılda iki kez yayınlanan yaygın süreli hakemli bir dergidir. Yayın Dili Türkçe'dir.

Basıldığı Yer: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi
06100, Sıhhiye, ANKARA
Tel: 0312 310 97 90
Basım Tarihi: 11 Haziran 2009

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.
Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlara aittir.

Erken Cumhuriyet Döneminde Köyleri Kalkındırma ya da ‘İdeal Cumhuriyet Köyü’ Projesi

Fatih TUĞLUOĞLU

Aksaray Üniversitesi

TUĞLUOĞLU, Fatih, Erken Cumhuriyet Döneminde Köyleri Kalkındırma ya da ‘İdeal Cumhuriyet Köyü’ Projesi. CTAD Yıl 4, Sayı 8 (Güz 2008), 163-185.

Erken Cumhuriyet döneminde köylünün verimli bir birey olarak toplumsal kalkınmaya dahil olması için hem düşünsel anlamda hem de uygulamaya dönük birçok proje hazırlanmıştı. Bu dönemde köye yönelik ilginin temelinde nüfus bakımından köylünün egemen kültürü temsil ettiği düşüncesi bulunmaktaydı. Bu kültürün, Cumhuriyet elitlerinin temsil ettiği yaşam biçimi ve standardına oldukça uzak ve geri bir aşamada bulunması nedeniyle, köylerde yaşam biçimine yönelik değişim amaçlanmıştır. Ülke ekonomisinde, tarımsal üretimin belirleyici bir faktör olması, köylü sınıfı toplumsal kalkınmada çok önemli potansiyellere sahip kılmaktaydı. Bu süreçte resmî ideolojinin yerleşmesi amacıyla köylülerin, başka bir dünyanın insanı görünümünden kurtarılması ve milletin efendisi olarak varlığını sürdürmesi, aydınlarca ve iktidar tarafından köy yaşamının modern, sağlıklı ve ekonomik verimliliği yüksek bir konuma getirilmesi için köy planları hazırlanmış, projeler çizilerek, köylüye bir biçim verilmek istenmiştir. Ancak bu projeler, köylerin, içsel dinamiklerine uygun olduğu ölçüde başarılı olmuş ve uygulanmış, köylerin ekonomik ve sosyal yapıları dikkate alınmadan hazırlanan planların tüm ülke geneline yaygınlaşması mümkün olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk köyü, ‘İdeal Cumhuriyet Köyü’, Erken Cumhuriyetin Köy Planları ve Köy Kalkınma Programları, Köylülük, Köy Kanunu.

TUĞLUOĞLU, Fatih, Rural Development in Early Republican Era or Project of ‘İdeal Republican Village’ CTAD Year 4, Issue 8 (Fall 2008), 163-185.

In the early period of the Republican era, several projects were prepared in terms of both spiritual and practical perspectives for the benefit of the Turkish peasantry so that they could be included in social development as productive individuals. That peasantry representing the dominant culture was the basic belief in that period. Culturally considered underdeveloped in contrast to the life style and standards of the republican élites, it was aimed to make changes in the life style of the peasant. As a very determining factor of agricultural production in the country’s economy, it provided very important potentials to the rural class in the social development. In order to settle the official ideology and to heighten the level of the life standards of the peasants, a rural project was prepared by the political and intellectual élites to pull away them from their miserable appearance and to sustain their existence as ‘master

of the people”, and so it was tried to give them a new form. However, these projects became successful and practical to the extent of their convenience to the inner dynamics of rural area. On the contrary, it became impossible to extend the plans prepared without regarding the social and economic structure of the peasantry to all of the country.

Key Words: Turkish Village, “Ideal Republican Village”, Village Development Plans and Programs in Early Republican Era, Peasantry, Village Code.

Giriş

Cumhuriyet kurulduğunda 13.6 milyon olan Türkiye nüfusunun 10.3 milyonu köylerde yaşıyordu.¹ Ancak bu kadar büyük bir nüfus kitlesinin yaşadığı, en büyük zenginlik kaynağı ve Türk milletinin temeli olarak görülen köylülerin yaşama şartları 1930'lara kadar da dikkat çekmemişti. 1925 yılında Aşar vergisinin kaldırılmasının ardından, üretimi artırıcı bazı teşvik tedbirlerinin dışında Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri devam eden 'köy iktisadiyatı'na fazla müdahale edilmemişti. Ancak kalkınmanın köyden başlayacağı düşüncesi, en büyük zenginlik kaynağı olan köylülerin yaşam biçimine yönelik ilgiyi artırmıştı. Köylü nasıl ve nerede yaşar, nasıl beslenir, hastalıklardan nasıl korunur gibi soruların cevaplarını araştıran Kemalist yöneticiler, mevcut yapıyı en uygun imkânlarla modernize etmek ve daha yaşanabilir, sağlıklı bir köy yaşantısına ulaşmak istemişlerdi.

Türkiye'nin çeşitli yörelerine yayılan binlerce köy, bu köylerdeki köylüler bölgelere göre iklimin belirlediği çeşitli tiplerde evlerde yaşıyorlardı. Bu evlerin bir kısmı kerpiç ve çamurla örülmüş duvarlı, tavanında kalın ağaçlar bulunan evlerdi. Farklı özelliklere sahip evlere de rastlanabilmekteydi. Anadolu'da hasır ve kamıştan yapılan evlerin yanı sıra, mağara gibi kaya içine oyulmuş, köstebek yuvası gibi toprağa gömülmüş, höyükli, kubbeli, damlı, çatılı her çeşit ev bulunabilmekteydi. Bu evler, hafif bir yer sarsıntısında yıkılmaktaydı. Farklılıklar görülse de köy evlerinin hemen hepsi ideal sağlık koşullarından uzak bir durumdaydı. Bir köy evi sağlıklı barınma imkânı sağlayamamaktaydı².

Köyün modernleştirilmesi gerektiği konusunda aydınların gösterdiği çaba ve isteğin altında yatan temel gerekçe ekonomikti. Türk ekonomisinin can damarını teşkil eden tarımın yapıldığı köylerin son derece geri, perişan ve sağlıklı olmayan altyapısı, ülkenin sanayileşme girişimlerinin finanse edilmesini tehlikeye atmaktaydı. Daha modern teknik ve üretim araçlarını kullanarak yapılacak tarımsal üretimin ülkenin geleceğine ve kalkınmasına yapacağı katkı tartışmasız kabul edilmekteydi. Bu durumda kırsal kesimin durağan yapısına müdahalede

¹ *İstatistik Göstergeler 1923-1992*, DİE Yayınları, Ankara, 1994, s.8.

² Muhittin Celal Duru, *Sağlık Bakımından Köy ve Köycülük*, CHP Yayınları, Ankara, 1941, s.98.

bulunmalı ve yaşam biçimini değiştirmesi için modern kentlinin geride kalan köylüyü eğitmesi bir görev olarak kabul edilmeliydi.

Bu çalışma; köylünün yaşam biçimine ilişkin değişiklik girişimlerinin onun ekonomik potansiyelinden kaynaklandığı ve daha iyi şartlara kavuşturulan köylünün daha çok üreteceği düşüncesinden hareketle, köylüye yönelik ilginin ekonomi temelli olduğu iddiasını kanıtlamayı amaçlamaktadır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Köyün Önemi ve Köy Kanunu

Erken Cumhuriyet döneminde köy yerleşimini dönüştürmeyi amaçlayan ilk uygulama; şartların zorlamasıyla başlamıştır. Millî Mücadele döneminde özellikle Batı Anadolu bölgesinde yaşanan Yunan işgalleri sonucu birçok köy yakılmış ve evler kullanılamaz hâle gelmişti. Lozan Antlaşması'ndan sonra yaşanan nüfus mübadelesinin ardından Anadolu'ya gelen muhacirlerin iskânı meselesi, köylerin imar meselesini de gündeme getirmişti. Muhacirlerin yerleştirilmesi için, Rumların terk ettikleri evlerin kullanılması düşünülmüş, ancak işgal nedeniyle zarar gören kırsal kesimde ciddi anlamda konut açığı olduğu anlaşılmıştı. Bu nedenle yeni köylerin yapılmasına karar verilmişti.. 1923 yılında Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurulmuş ve Eskişehir-Ankara arasında “numune köyler” kurularak, muhacirlerin yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Hükûmet, 1.480.684 Lira bütçe ile Antalya, Samsun, İzmir, Bilecik, Cebelibereket (Adana-Osmaniye), Mersin, Manisa ve Ankara'da 69 numune köy yapmış ve Yaşihân'dan Eskişehir'e kadar olan bölgedeki boş arazilere kurulan bu köylere muhacirler yerleştirmiştir.³

Muhacirleri iskân düşüncesi ile başlayan numune köyler girişimi, mevcut ve yeni kurulacak köyleri modern anlamda biçimlendirmek ve düzenlemek amacını beraberinde getirmiştir. Hükûmet, köye manevî bir şahsiyet vermek için bir köy kanunu hazırlamış ve köyü yaşanabilir bir şekle getirmeye çalışmıştır. TBMM'ye sunulan Köy Kanunu yasa tasarısı ile ülkenin tüm bölgelerinde bulunan köylerin şartlarının dikkate alınarak hazırlandığı iddia edilmiştir. Bu kanunun, köylerin tamamını kapsayacak özelliklere sahip olduğunu iddia eden Karesi Mebusu Vehbi Bey'e göre; “umumî bir kanun” olan bu kanun “vücuda göre elbise gibi” her köyde uygulanacak nitelikteydi. İlgili kanunun görüşmeleri TBMM'de 21, 24, 26 Şubat 1340 ve 4, 11, 18 Mart 1340 (1924) tarihlerinde yapılmıştır.⁴ 442 sayılı Köy Kanunu 18 Mart 1924 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.⁵

³ Türkan Çetin, “Modern Türkiye Yaratma Projesinin Orijinal Bir Boyutu: Örnek Köyler” 75 *Yılda Köylerden Şehirlere, Bilanço 98*, Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.234.

⁴ TBMMZC, Devre 2, VII, s.86.

⁵ Düstur 3. Tertip, V, Ankara 1969, s.696-722; *Köy Kanunu* No. 442, 18 Mart 1340, Nural Köy Kütüphanesi, İstanbul 1945.

Meselenin yasal alt yapısı hazırlanmıştır. Bu kanunun içeriği ayrıtlandırmayı da hak etmektedir.

1924 tarihli Köy Kanunu nüfusu 150 ve daha kalabalık olan köylerde uygulamaya konulmuş ve yeni dönemin eskiden farklı olacağı düşünülmüştür. İlgili kanun, köylülerin karşısına iki farklı biçimde çıkmış; ilk olarak köylüler, maddeler halinde sıralanmış mecburî işleri yapmakla görevlendirilmiştir. İkinci olarak yapılması tavsiye edilen ancak zamana bırakılan işlerle köylerin ilerleyen aşamalarda eski yapısından farklılaşacağı düşünülmüştür. Köydeki herkesin yapmak zorunda olduğu sorumluluklar şu şekilde belirlenmiştir: Salgın hastalıklara kaynaklık eden su birikintilerini ortadan kaldırmak, kuyuların ağzını beton çerçeve ve bilezik ile kapatmak, köye gelen su yolunu temiz tutmak ve suyun temiz olmayan yerlerden geçmesine mani olmak (mezarlık, süprüntülük gibi), köyün her evinde üstü kapalı ve kuyulu veya lağımlı bir hela yapmak, köyde evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz tutmak, her ev sahibinin kendi önünü süpürmesini temin etmek, köyü baştan başa geçecek çaprazlama yol yapmak, köy odası, konuk odası, köyde Maarif İdaresinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak, köy yollarına ve köy meydanının etrafına ve su kenarlarına ağaç dikmek, salgın hastalıkları en yakın sağlık merkezine haber vermek.⁶ Köy Kanunu, köyün nasıl yönetileceği ve gelirlerin nasıl temin edileceği ile ilgili düzenleme yapmakla yetinmemiş, ayrıca, temiz ve sağlıklı bir köy çevresi için gerekli düzenlemeleri, her köylü vatandaşın doğrudan katılımı ile yapmayı amaçlamıştır. Köylülerin, milletin aslı unsuru olarak ilân edilmesi ve örf ve adetleri saklayıcı kimliğiyle de Türklük bilincini muhafaza eden tek kaynak olarak nitelendirilmesi, onların daha modern bir yaşama ulaştırılmasını gerekli kılmaktaydı. Çünkü şehirliden tamamen farklı bir hayat yaşamakta olan köylüler meslek ve faaliyetleri gereği memleketin hakikî sahibi idiler. Köylü ekonomisinin, Türkiye'nin en önemli zenginlik ve dayanak noktası olduğu konusunda dönemin tüm aydınları birleşmekteydi. Yüzyıllardır ihmal edilen tarım kesimi, yeni dönemde el üstünde tutulmalı ve hak ettiği ilgiyi görmeliydi. Köylüler, "...hemen her vakit alınlarından terler akıtarak topraklardan ekmeçlerini çıkarmaktadırlar. Çıkardıkları ekinler ve yetiştirdikleri meyveler, sebzelele şehirlieleri beslerler, ürettikleri koyunların, keçilerin, sığırların sütleri, etleri şehirlielerin başlı gıdalarını teşkil eder. Pamukları, ketenleri, yünleri ile de elbiselerimizin ilk maddelerini..." vermekteydi.⁷ Yerli üretim denilince ilk önce köylülerin ürettikleri mahsuller akla gelmekte, üretici denince köylü hatırlanmaktaydı. Ürettiği mahsullerle tüm ülkeyi besleyen köylüler, ayrıca en fazla vergiyi vermekte, büyük bir nüfus kitlesini barındıran bünyesinden askerî kıtalara genç erkekleri göndermekteydi. *Kadro* yazarı Vedat Nedim'e göre, "Cum(h)urluk Türkiye'sinde, köy ulusal ökonomimizin temelidir. Kurduğumuz

⁶ Şükrü Alptekin, *Köyün Kitabı*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938, s.12-13.

⁷ Trakyalı Ali Galip, "Köylü", *Ülkü*, II, Sayı 10, İkinciteşrin 1933, s.326.

sanayi, ilk maddelerini köyden isteyecek, fabrikaların barındıracağı işgücü, köy ürünlerimizle beslenecek, büyüyen ve demiryolu ile birbirlerine bağlanan şehirlerimiz, köyden daha çok yiyecek çekecek, dış pazarlar, köy ürünlerimizden daha çok özen bekleyecek, yükümleri artan ulus köyden daha çok gelir arayacak...”⁸ Ancak köylüler, bu vazgeçilmez önemlerine karşın medeniyetten uzak bir hayat yaşamaktaydı. Kendilerinden bekleneni nasıl gerçekleştireceklerdi? Çağın gerekli vasıtalarını bilmemekte ve kullanamamaktaydı. Muallim Nuri’ye göre, köy evlerinin insan barınacak yerler denmeyecek kadar uygunsuz, biçimsiz, perişan ve sefil oluşunun asıl sebebini köylülerin çok fakirleşmiş olmasında aramak gerekliydi.⁹ Bu durum, İnkılâbı şehirden köye irtibatı sağlayarak aktarıcı işlevi yerine getirmek üzere de kurulan Halkevlerinin ilki olan Ankara Halkevi’nce neşredilen *Ülke* dergisinde şu şekilde aktarılmaktaydı: “Küçük köylerde, obalarda, damlarda, huğlarda oturanların medenî hayatın gidişinden, ilim ve fenden haberdar olmalarına ve hatta büyükçe ve büyük köylerin bile kasabalılar ve şehirliler kadar bilgiden nasibedâr olmalarına imkân yoktur. Bundan dolayıdır ki bu büyük kütle, kırların sahibi bu müstahsil halk ekseriyetle cahil kalmıştır ve kalmaktadır”¹⁰ Bu şekilde düşünen Türk aydını, Türk köyünün “gayrimedeniliğini” ve nihayet geri kalmışlığını ortadan kaldırmak için çeşitli çözüm önerileri geliştirmişlerdi. Soyadını dahi köye öykünerek alacak olan Nusret Kemal Köymen’e göre köylerin geri kalmasında küçüklüğü ve dağınıklığı, yol ve nakil vasıtalarının yetersizliği en büyük etkendi. Modern tarım aletleriyle ziraatın yapılmadığı köylerde topraktan yeterince verim alınmamakta, uygun fırsatlar kullanılamamakta ve maliyet yükselmekteydi. Sonuçta ziraat, köylüye yeterince gelir temin edemediği için başka geliri de olmayan köylünün hayat standardı çok düşük seviyelere inmekteydi. Köylüyü bu kısır döngüden kurtaracak gerekli olan girişimcilik, cehalet yüzünden hiç gelişmemekte, bu nedenle köylü geçimini yükseltecek, görgüsünü geliştirecek uygulamalardan uzak durmaktaydı.¹¹ Köymen’e göre, köylüleri bu açmazdan kurtarmanın yolu sanayileşmeden geçmekteydi. Ancak bu sanayi, köylerin özellikleri dikkate alınarak planlanmalıydı. Sanayiler köyde kurulacak ve böylece ideal köy iktisadiyatı olarak görülen aile işletmesi korunacaktı. Köyleri, tarımsal imkânların yetersizliği nedeniyle yaşadığı geri hayat şartlarından kurtaracak olan yegâne unsurun sanayi olduğuna inanılmaktaydı. Köylerin sanayileşmesi ile modern tarım aletlerinin köye gireceği

⁸ Vedat (Nedim) Tör, “Millet İktisadiyatı: Sanayi Planından Sonra Ziraat Planı”, *Kadro*, Sayı 35, İlkanun 1934, s.23.

⁹ Muallim Nuri’ye göre, köylünün evi, şöyle böyle başını sokabileceği yerdir. Köy evlerinin yapılışında sağlık ve rahatlık gibi normal bir evin sahip olması gereken unsurlar bulunmamakta, köylünün evden tek beklentisi aile halkını rüzgâr, yağmur ve kışın soğuşundan “şöyle böyle” korumasıydı. Muallim Nuri, “Bizde Köy Evleri” *Dönüm*, Sayı 28, Birinciteşrin 1934, s.170-171.

¹⁰ Trakyalı Ali Galip, agm., s.327.

¹¹ Nusret Köymen, *Türk Köyünü Yükseltme Çareleri*, Çankaya Matbaası, Ankara, 1939, s.12-13.

toprağın verimini artacağı ve mahsulün değer fiyatından satılma imkânı doğacağı düşünülüyordu. Türk köyünün ekonomik potansiyeli üzerine tezini inşa eden Köymen'e göre, ülkede kurulacak sanayi, hammadde üreten köylüler dikkate alınmadan kurulamazdı. Sanayinin, ülkenin büyük şehirlerinde veya belli merkezlerinde toplanması yerine hammadde kaynaklarına yakın yerlerde kurulması daha iyi olacaktı. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrasında sanayileşmiş ülkelerde görülen "sınai desantralizasyon" düşüncesi, Türkiye'de de uygulanmalıydı. Buna göre köylerde kurulacak küçük ve orta büyüklükteki tesisler, yöreden temin edilebilen hammaddeleri kullanacaklardı. Sanayi, pamuk, orman ürünleri gibi hammaddeleri çevresinden alarak köye menfaat temin edecek, ayrıca daimî işçilerine ve tarım yapılmayan mevsimlerde geçici işçilere vereceği yevmiyelerle köye para girişini temin edecekti. Bu şekilde, artan gelirle köylüler, şehirlielerin kullandığı ev eşyalarını, radyo, telefon gibi medenî olmanın icaplarını kullanmaya başlayacaklardı.¹²

Yol ve ulaşım vasıtalarının gelişmesiyle köy, çevreye bağlanacak, köy dükkânlarında daha çeşitli mallar bulunacak, köyde artan refah, köy okulunun ve sağlık merkezinin güçlenmesini sağlayacak ve köylü medeniyet seviyesinde yaşamaya başlayacaktı.¹³

Vazgeçilmez bir olgu olan sanayinin kırsal alanlarda kurulması düşüncesi köyden şehre göçün önlenmesi meselesini gündeme getirmişti. Sanayinin köylerde kurulmasıyla yeterli iş imkânına kavuşan köylüye şehirdeki rahatlığı aratmayacak "medenî" evler oluşturulacaktı. Köylerin insanca yaşanacak bir duruma gelmesi için dağınık köy yerleşiminin bir araya toplanması da gerekli görülüyordu.¹⁴ Dönemin mimarları tarafından yapılan köy projelerinde evlerin birbirine yakın plan tasarlanması, 1920'lerin Alman sanayi işçilerine ait evlerden esinlendiği fikrini akla getirmekteydi. Bu evlerin en büyük özelliği tasarımının içinde oturanların verimliliğine, üretkenliğe katkıda bulunur tarzda olmasıydı. Aynı şekilde Türkiye'de yapılan köy planlarında da birbirinin güneşini kesmeyecek biçimde tasarlanmış ve evlerin hepsinde mutlaka bahçe yer almıştır.¹⁵

¹² Nusret Köymen, "Sanayileşmemiz Üzerinde Düşünceler", *Ülke*, VII, Sayı 37, Mart 1936, s.17-18.

¹³ Köymen, *age.*, s.14-16; Tör, *agm.*, s.24.

¹⁴ Abdullah Ziya'ya göre bir köylü, köyünde bol hava ve ışık alabilmeli, evinde üşümemeli, köyün meydanında bir kahvehanesi, bir radyosu, günlük sinema ve tiyatrosu olmasa bile arada bir uğrayacak gezici sinema ve tiyatrolara mahsus bir yeri olmalıydı. Köy meydanında, köylünün güleceği, oyun oynayacağı, eğleneceği bir yeri olmalı, köylü köyüne bağlanmalı, eğlenceyi aramak için şehre gitmemeliydi. Abdullah Ziya, "Köy Mimarisi", *Ülke*, Sayı 7, Temmuz 1933, s.38.

¹⁵ Gülsüm Baydar Nalbantoğlu, "Sessiz Direnişler ya da Kırsal Türkiye ile Mimari Yüzleşmeler", *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s.158-159; Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirlik imzalı ve dairesel yapıdaki "İdeal Cumhuriyet Planı"nın bir kopyası Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunmaktadır. BCA 030.10/111.705.8.

Köy Kalkınma Programları

Köylerin geri kalmışlığını eski düzenle ilişkilendiren cumhuriyet aydınları, ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturan köylülerin daha modern bir yaşama kavuşturmak görevini üstlenmişler ve düşüncelerindeki ideal köy biçimine uygun köy planları hazırlamışlardır. Bu planları hazırlayanlardan biri de Kazım Dirik'tir. 1935-1941 arasında İzmir Valiliği ve Trakya Umumî Müfettişliği görevini yürütürken köy kalkınması adına yaptığı girişimlerle dikkat çeken Dirik, görev bölgesindeki köylerde köy kanununun isteğe bağlı maddelerini uygulatarak köylerin şehirdeki imkânlarla yakın özellikler kazanmasını amaçlamıştır. Köy yapımı konusunda Halkevlerinin Köycülük şubesinde görev alan mimarların hazırladığı köy planlarında anıtlar, parklar, pazar yerleri yapılması düşünülmüştür. Millî Kalkınma Partisinin kurucusu ve cumhuriyet döneminin önemli girişimcilerinden olan Nuri Demirağ da "Ziraat Köyü", "Maden Köyü" ve "Sanayi Köyü" adında ideal özelliklere sahip köy projeleri hazırlamıştır. Demirağ'a göre "Yurtta adetleri pek fazla ve dağınık bir hâlde olan köylerimizden birbirine yakın olanlar bir araya getirilerek bu planlara uygun köy adedi 18 bine indirilecektir... Köylerinde, şehirlerinde ümran gören vatandaşların toprağına olan sevgi ve bağlılığı artacak, durmadan asla fütür getirmeden çalışmaları ve mesut bir hâlde yaşamaları, çoğalmaları, gülbüzleşmeleri temin olunacaktır". Hazırlanan planlarda; resmî bürolar, 'millî kalkınma evi' adıyla sinema, tiyatro ve konferans salonları, otel, lokanta, küçük sanayi, spor yeri gibi şehir yaşamına ilişkin sosyal tesisler ile köyde modern çiftçilik için gerekli olduğu düşünülen mezbaha, kooperatif, hayvan kontrol ve sağlık memurluğu bulunmaktaydı. Ayrıca hazırlanan planlarda uçak meydanı dahi vardı.¹⁶

Köy Kanunu'nda köylerin düzenlemesine ilişkin düzenlemelerin yanı sıra, Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti'nce hazırlanan ve yeni kurulacak köylerde dikkate alınması istenen sağlık ve yaşama şartları, köy yaşamını tümünden değiştirecek nitelikteydi. Bu talimatnâme ve ilerleyen aşamalarda uygulamaya konulmaya çalışılan *İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi* ile Türk kırsal kesimi, yeni bir çehreye bürünecek, asırlardır çok fazla bir değişim göstermeyen köyler tamamıyla farklı bir yerleşim merkezi hâline gelecekti. İlgili talimatnâme son derece ayrıntılı hazırlanmış ve eski yaşamın sıhhi görülmeyen bütün ayrıntılarında değişimi amaçlamıştı. Bu talimatnâmeye göre bir köy kurulurken dikkat edilmesi gereken en önemli unsur yer seçimiydi. Arsa konusunda köylülerden havadar ve güneş ışıklarından istifade edilmesine müsait olacak yerlerin seçimi istenmekteydi. Bu yerler genellikle orta büyüklükte tepelerin

Aynı arşivde yine Kazım Dirik tarafından hazırlanan "Trakya Vilayeti Beş Yıllık Kalkınma Programı" vardır. BCA 030.10/73.477.5, 24.4.1936. Ek 1.

¹⁶ *Köy İmar Planı*, Millî Kalkınma Partisi Neşriyatı, İstanbul, 1946, s.3-12.

güneye bakan yamaçları olmalıydı. Su birikintilerine veya akarsu kenarlarına yerleşmek, rutubetli bir ortam olacağından kesinlikle tavsiye edilmemekteydi. Ayrıca sürekli rüzgâr esintisinin bulunduğu yerler de küçük çocukların sağlığı açısından tehlikeli olarak görülmüştü. Köyün kurulacağı alanda eski yapılar veya yıkıntı köy yerleşkesi varsa arazinin her tarafını, kuyularını göztaşı ve kireç ile temizlemeli daha sonra inşaat işine başlamalıydı. Zeminin kumlu ve çakıllı olması gerekliydi. Yağmur suları bu tür zeminlerden kolayca sızarak toprağa geçtiğinden birikinti yapmasının önüne geçilmiş olacaktı. Köylerin, çevredeki su kaynaklarına yakın olması ve bu kaynaklardan istifade edecek şekilde kurulması gerekliydi. Köye, su kaynaklarından kapalı bir kaptaj yapılmalı ve bunlardan madenî borularla köye su götürmeli, ihtiyaca göre köyde uygun yerlere suyun israf olmaması ve de temizlik amacıyla çeşme yapılmalıydı. Ayrıca çeşmenin yanına da hayvan sulamaya mahsus yalak yapılmalıydı. Bu yalaktan boşalacak suları ince bir yol ile akıtılarak kuyu başına da su birikmesine ve çamur olmasına meydan verilmeyecekti. Eğer yakınlarda bir kaynak bulunamazsa kuyu açılmalıydı. Bu kuyudan çıkan suyun içmeye uygun olup olmadığı kontrol edildikten sonra, açılan kuyunun ağzına 60 cm yüksekliğinde etrafı döşemeli bir bilezik yapmalı, üzeri bir kapakla daima örtülü bulunmalıydı¹⁷.

Türkiye köylerinin birbirinden farklı ekonomik yapılara sahip olması nedeniyle hazırlanan kalkınma projelerinin köylerin malî iktidarlarına ve nüfuslarına göre düzenlenmesi kararlaştırılmıştı. Bu konuda bir çalışma yapan Manisa vilâyeti, vilâyet bünyesinde Köy Kanunu tatbik edilen 681 köyü sınıflara ayırmıştı. Bu tasnif, köylerin bütçe zenginliklerine yani malî yapılarına göre yapılmıştı. “Az para, çok verim ve iyi bir işbölümü” prensibiyle hareket edilerek, nüfus ve gelir azlığı sebebiyle her köyde projenin uygulanması konusunda başarı elde edilemeyeceği ve yapılması paraya bağlı işlerin köylerin malî dayanma gücüne göre planlanması düşünülmüştü.¹⁸ Programda belirtilen hususlar uygulama sırası itibarıyla, kolay ve paraya ihtiyaç göstermeyen işler öncelikli olarak düzenlenmeli, aşama aşama ve köy gelirlerinden elde edilecek katkılarla programın tümü gerçekleştirilmeliydi. Bu program sonucunda köylerin kendi kendine yetecek yani şehre ihtiyaç duymayan bir yapıya kavuşacağı düşünülmüştü. Köy kalkınma projelerinin uygulanması iyi bir organizasyona ve köyün gelirine bağlıydı. Para ve emek gücünün olmadığı yerlerde hazırlanan projelerin uygulama imkânı bulunmaması nedeniyle de köylerin gelirleri gündeme gelmekteydi. O dönemde köylerin iki ana gelir kaynağı bulunmaktaydı: Köyün ortak mallarından elde edilen gelirler ve köy halkından salma yolu ile alınan paralar. Türkiye'nin köylerinin hemen yüzde 90'ının en önemli geliri

¹⁷ “Yeniden Kurulacak Köylerde Nazara Alınması Gereken Genel Sağlık Şartları Hakkında Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletince Hazırlanan Talimatname”, *Köye Doğru*, Sayı 23–24, Temmuz 1941, s.16.

¹⁸ *Manisa Vilayeti 5 Yıllık Köy Kalkınma Programı*, Manisa Vilayeti Matbaası, Manisa, 1938, s.6; *İzmir Vilayeti 5 Yıllık Köycülük Kalkınma Programı 1935*, İzmir, 1935, s.2.

salmadan elde edilen vergiydi. Salma, köyde oturan veya oturmayıp arazisi köyde bulunan kişilerden alınan yıllık vergiden oluşmaktaydı.¹⁹ Sadece arazi, akar veya diğer gelirlerle idare olunan ve salma salmayan köyler çok azdı. Gerek Manisa gerek İzmir vilâyetleri tarafından hazırlanan köy kalkınma programları incelendiğinde en kısa sürede köy kanununca yapılması mecburi olarak kabul edilen işlerin gerçekleştirilmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Köyler, en kısa zamanda bu düzenlemeleri yaptıktan sonra, ilgili kanunun ihtiyarî olarak yapılmasını istediği değişiklikleri yapmaya başlayacaktı. Bu son derece ayrıntılı hazırlanmış olan kalkınma programlarına göre köydeki dönüşüm 5 yıl içinde tamamlanacaktı. Programda yer alan ve yapılması büyük ve zengin köylere ısrarla tavsiye edilen bazı kurumlar şu şekilde sıralanabilir; köy kanarası, köy hamamı, buğu sandığı (etüv), köy çarşısı yerleri, fabrika ve dokuma tezgâhları, konferans salonu, köy müzesi, telefon, revir ve dispanser, elektrik santrali, radyolu gazino, han veya otel, şehitler anıtı, kütüphane, çocuk yurdu, fennî ağıl, tavuk ve evcil hayvan üretme çiftliği.²⁰

Köye Şehirli Gözüyle Bakmak

Köyün, eskiyi yansıtan yapısından kurtulması, çağdaş bir yapıya dönüştürülmesi, dönemin dergileri tarafından sıklıkla tartışma konusu yapılmakta, modern köy projeleri süreli yayınlarında yer almaktaydı. Belirtilen bu tesislerin yapılması için mücadele edilmiş, bazı köylerde gerçekleştirildiği görülmüştür. Köyün gelirleri ve büyüklüğü dikkate alındığında köyde ideal şartların ve tesislerin oluşması mümkündü. Ancak o dönemde birçok kasaba ve ilçede dahi bulunmayan tesislerin kısa bir süre içinde köyde oluşturulmaya çalışılması, erken dönem cumhuriyet aydınının, Osmanlı'dan beri süregelen köy-kent ikilemine aradığı çözümden kaynaklanmaktaydı. Aydınlar, köy ve kentin birbirinden çok farklı üretim ve yaşama biçimlerine sahip olduklarını, aradaki gelişmişlik seviyesinin kapanmasının mümkün olmadığını düşünmekteydiler. Ancak Türk ekonomisinin can damarını oluşturan tarımın daha modern bir şekilde yapılmasının ve köylülerin daha sıhhi ve rahat şartlarda yaşamasının ekonomiye yapacağı katkı da bilinmekteydi. Bu durumda, kentte yaşadığı için modern olan aydınlar, kendilerinden farklı olan ancak ekonomik olarak yadsınamaz kıymetlere sahip köyü, kendi içinde en ideal, en uygun ve en modern yaşama biçimine dönüştürmeyi kendileri için bir görev saymışlardı.²¹

¹⁹ "Köy Gelirleri", *Köye Doğru*, Sayı 33, 31 İkteşrin 1941, s.4; Köy gelirleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Alptekin, *age*.

²⁰ "İzmir Vilayeti 5 Yıllık", s.8.

²¹ Hazırlanan köy planlarından farklı olarak, dönemin periyodiklerinde köyün mutlaka sahip olması gereken özelliklerinden bahseden yazılar çıkmaktaydı. Bu ihtiyaçlar, berber, kadın ve erkek "urbalarını" diken, kaba dokumaları dokuyan ve ören bir terzi, saraçlığı da bilen bir kunduracı, nalbantlık, tenekecilik, sobacılık ve camcılıktan da anlayan bir demirci. Doğramacı, duvar ustası,

Ancak bu anlamda üretilen projeler, köyün çağdaştırılmasına doğrudan katkıda bulunacak yapısal düzenlemelerden çok, yepyeni ve tamamen farklı, ideal şemalar önermekteydi. Projelerin şehir bakış açısı ile yapılmış olması sonucu yerleşimde, kırsal kökenli olarak bir tek “samanlık” kalmıştı. Ayrıca, kooperatifin de köy bankası olarak adlandırılması, ya da köy müzesi gibi birimler, köyün küçük bir kent olarak düşünüldüğünü göstermekteydi. Köyün modernleşmesi köyün içinde olmalı, modern yaşamın bütün unsurlarına hemen ve şimdi o köyde ulaşabilmeli, köylü, küçük ihtiyaçları için bile şehre gelmemeli, geleceğini garantilemek için köyde kalmalıydı. “... köylüyü köyüne bağlayacak her şeyi köyünde olmalıdır, aksi takdirde köylü kendisine verilmeyen hakları aramak için şehirlere hücum edecektir...” diyen mimar Abdullah Ziya, köylüyü köyünde tutan, şehirle temasını da şehirliliğin işaretleri her bir yapısal değişikliği köye taşıyarak sağlamaya çalışan, fakat burada da ironik olarak köylüyü muhtemel tehlikeli bir hak arayıcı olarak görerek köyü için, kendisi için o talep etmeden mutlak talebi karşılanan konumda modern bir köy, köylü tasarlamıştır.²²

Köyde yaşama imkânlarını iyileştirecek düzenlemeler konusunda bir plan yapan Ordu valiliğine göre de, köyün içinden geçen ve köyü şoseye bağlayan ana yol 15–20 metre genişliğinde olmalıydı. Köyün meydanından geçmesi gereken bu yolun bulvar görünümünde, her iki yanının ağaçlı olması, ortasında ağaç ve yeşillik bulunan bir adanın yapılması lazımdı. Ana yola paralel olarak bir de yardımcı yolun yapılması son derece uygun ve kullanışlı olacaktı. Bu yol, hafif meyilli, Arnavut kaldırım tarzında taş döşeli yapılmalıydı. Sürü ve başıboş hayvanların bu yolu kullanması sağlanmalı bu yolun genişliği de en az 12 metre olmalıydı. Köyün dört tarafından köy meydanına doğru gelen yolların birleştiği bir alanda ortalama büyüklükte bir meydan yapılmalıydı. Evlerin arasına ve köyün orta yerine büyük meydanlar yapmak “medenî bir ihtiyaç” olarak görülmüştü. Bu meydanları ağaçlandırmak, millî günlerde oralarda bulunmak, bayram ve düğün vesilesiyle bu alanlarda tören yapmak köyün güzelliğine katkıda bulunması açısından önemli idi.²³ Bu meydana bakın yamaçlarda köy odası, parti evi, misafir odası, resmî ve diğer binalarla meydana çirkinliklere yer vermeyecek şekilde terzi, bakkal, nalbant, berber vs. gibi dükkânlar yerleşmiş olmalıydı. Köy evleri, bu meydana bakan resmî binalar ve dükkânların ardı sıra yerleşmeli, bu sokakların istikametleri kuzey, güney, doğu, batı doğrultusunda olmamalı, ara yönlerde olmalıydı. Bunun gerekçesi rüzgârın doğrudan etkisine

içinde her şey bulunan bir bakkal veya kooperatif. Bu müesseselerin erbablarının köyün içinden çıkması gerekliydi. Bu konuda bir örnek için bkz. Behçet Günay, “Köy”, *Ülkü*, C. VII, Sayı 37, Mart 1936, s.55.

²² Uğur Tanyeli, “Cumhuriyet’in Köy Ütopyaları”, *Arredamento Mimarlık*, Sayı 136, 2001; Ersin Altın, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında Öteki Sorunu (1923-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2003, s.58.

²³ Duru, *age.*, s.131.

maruz kalmamak olarak açıklanmaktaydı. Köy sokakları en az 8 metre genişliğinde olmalı ve her türlü nakil vasıtası bu yoldan rahatça gidebilmeliydi. Köy evlerinin önünde ufak bir çiçek bahçesi yapılmalı buraya 5–6 metre ara ile bir ağaç dikilmeliydi. Ayrıca yolun her iki kenarında yaya gidenler için 1,5 metre genişliğinde yaya kaldırımı yapılmalıydı.²⁴

Cumhuriyet öncesinde toplanma, konuşma, sorunları dile getirme ve çözüm üretme, sosyalleşme mekânı olarak kullanılan camiinin yerini yeni dönemde kahvehanenin alması isteniyordu. Bu amaçla köy meydanında bir köy kahvesi bulunmalıydı. Bu kahvehanede “devlet parası ile temin edilmiş bir radyo”, gezginci şinema, tiyatrolarda yapılacak, bir propagandalara yarayacak bir sahne, köye devlet eliyle gönderilecek gazete ve kitapları okumak için okuma yeri bulunmalıydı. Hiçbir şeyin ihmal edilmediği köyde yapılacak her türlü yapının mimarisinde Türk kültürü açıkça görülmeli, öyle ki ‘köyün şerefi’ olarak nitelenen meydana dikeceği “Gazi heykeli” ile kendisi kurtaranı ve cumhuriyeti kuranı çocuklarına tanıtacak bu “Kemalist Türk köyü”nde köyün taşından, toprağından, insanların konuşmasından, giyinişinden doğan bir “Türk havası” bütün ülke üzerine açıkça yansımalıydı.²⁵

Meydan, köyün şerefidir, buluşma, toplanma yeridir. Havuz, yaz günü güneş altında bütün gün bağda, tarlada çalışan köylünün akşamüstü suya bakarak, su sesi duyarak serinlemesi, gönlünü ferahlandırması içindir. Havuzu ve heykeli içinde bulunduracak çiçek bahçesi de yine gönül ferahlığı içindir. Gazi heykeli ise köyün bugünkü ve yarınki çocuklarına yurdu kurtaranı, cumhuriyeti kuranı tanıtacaktır. Eğlenmesini, yaşamasını bilmeyen, kendisine iyilik ve fenalık edeni ayırt edemeyen insanın kendisine de hayrı dokunmaz. Türk köylüsü iyilik edeni unutmaz. Gazi heykeli, köyde, yurdun kurtuluşunun ve gündün güne ileri gidişinin bir işareti, yapılacak her yeni ve faydalı işin başarılmasında gönüllere kuvvet verecek bir hız kaynağıdır.²⁶

Erken Cumhuriyet döneminin önde gelen mimarlarından Abdullah Ziya’ya göre, köy yerleşiminde en önemli unsur evlerin yapısı ve yapılışıydı. Köy evlerinin modernleştirilmesi konusunda tüm aydın kesimleri aynı şekilde düşünmekte ve değişimde evin yapısının önemi, dönemin yayınlarında sıklıkla vurgulanmaktaydı. Bu amaçla mimarlar, köylünün gereksinim duyduğu nitelikteki konutları, dikdörtgen bir ızgara üzerine oturan tek tip yapılar hâlinde hazırlamışlardı. Bu açıdan projenin grafik biçimini andıran basitliği ve kullanılabilirlik üzerine yapılan ısrarlı vurgu devlet tarafından yapılan örnek köy tasarımlarının birbirinin tekrarına dayalı olduğu anlaşılan tek tip yapılar, farklı büyüklük ve nitelikteki köy evlerinden oluşan geleneksel kır yerleşmelerine göre oldukça farklı bir anlayışta idi. Hazırlanan planlara göre, köy evleri, birbirini

²⁴ *Yeni Kurulacak Köyler ve Sıhhi Evler*, Ordu İl Baylığı Yayınları, Ordu, 1938, s.12.

²⁵ Abdullah Ziya, “Halkevi Trakya Göçmen Evleri Proje Müsabakasında Kazanan Eserin Raporu” *Arkişekt*, V, Sayı 7–8, 1935, s.206.

²⁶ Ali Süreyya, “Kemalist Türk Köyü” *Karınca*, Sayı 5, Birinci teşrin 1934, s.16.

tamamlayan bir büyük evin odaları gibi düşünölmekteydi. Birbirine bitişik olmayan ancak yakın nizam inşa edilecek evler sayesinde köyün haberleşme, posta, mektep, alışveriş hizmetleri toplu yerleşim hâlinde gelişme imkânı bulacaktı. Köylülerin ömrünün geçeceği, çocuklarını barındıracağı evin mağaraya benzer görünümünden uzaklaştırılması gerekmektedir. İnsanı hayata bağlayacak ve ona yaşam zevki aşılacak, onun içini ferahlatacak sağlıklı bir köy evinin yapılması bir köylünün ilk vazifesi olmalıydı.²⁷ Bu amaçla bir köy evinin sıhhi şartlara uygun olabilmesi için nasıl yapılması lazım geldiğini gösteren örnek tasarımlara göre arsanın genişliği ve ucuzluğu nedeniyle köylerde evler bir veya en fazla iki katlı olmalı ve aralarına bahçe yapabilecek kadar meydan bırakılmalıydı. Gereken özen verildiği takdirde köyler, sağlık şartlarını en kolay ve en zahmetsizce yerine getirebilecek mekânlar olacaktı. Kullanılacak inşaat malzemeleri köyün yakınından temin edebilecek malzemelerden olmalıydı. Köylü, kireç ve tuğla ocaklarından alacağı malzemeleri kullanmalıydı.²⁸ *Köye Doğru* dergisi, köylerde ev yaparken köylülerin uyması ve yerine getirmesi gereken şartları şu şekilde belirlemişti; yakın çevreden temin edilen taşlardan soğuk ve dondan zarar görmeyecek kadar sağlam olanlar tercih edilmeli, tuğlalar, killi toprak ile kumdan ve bazen de kireçten yapılmalıydı. Çatılarda, yağmur ve soğuktan korunmak için kiremit kullanmalıydı. Kiremitle örtülen çatının kenarları oluklu olmalı ve yağmur suları bir boru ile aşağıya kadar indirilmeli ve lağıma veya helâ çukurlarına kadar ulaştırılmalıydı. Ev duvarlarının kalınlığı taş duvarlarda 45 cm, tuğla duvarlarda 35 cm'den aşağı olmamalıydı. Evlerin tabanını toprak olarak yapılmasının önüne geçilmeliydi. Bu amaçla tabanlar mutlaka çimento ile sıvanmalı veya taş döşemenin aralıkları harç ile kapatılmalıydı. Evlerin altında bir bodrum katı bırakılması veya zemin katın topraktan birkaç karış yüksekte ve topraktan mesafeli olması istenmişti. Rutubetli bir zemine ev yapılması durumunda evin temellerine künk koyulması ve böylece zeminin rutubetten uzaklaştırılması iyi olacaktı.²⁹

İdeal Cumhuriyet köyünde köy evi odalarının genişliği 25 metrekareden ve yüksekliği 2,5 metreden aşağı olmaması evde yaşayanların sağlığı bakımından önerilmişti. Odaların iyi havalanabilmesi ve güneş ışığını çokça alabilmesi çok önemliydi. Bu amaçla pencereler geniş olmalı ve dışa doğru açılabilen kapaklarla kapanabilmeliydi. Teneffüsle, ateşle, soba, mangal ve petrol lambasıyla bozulan odanın havasının sık sık değişmesi için pencerelere fırıldak takılması tavsiye

²⁷ Mevcut köy evlerinin sağlıksız yapısı herkesçe bilinmekteydi. Tek katlı evler iki odadan oluşmakta veya bunlar dört duvarla çevrili kocaman bir mekân halinde idi. Bu mekânın içinde evin bütün işleri görölmekte, yemek yenmekte, oturma ve dinlenme de aynı mekânda yapılmaktaydı. Bu durumun en tehlikeli sonucu da salgın hastalıklara yakalanan bir hasta ile sağlamların aynı odada yatmak zorunda kalmalarıydı. Muallim Nuri, "Bizde Köy", s.170.

²⁸ Abdullah Ziya, "Köy Evleri Proje ve Yapıları İçin Toplu Rapor", *Arkişekit*, V, Sayı 7-8, 1935, s.203.

²⁹ "Köy Evleri", *Köye Doğru*, Sayı 16, Şubat 1941, s.5-6.

edilmişti. Pencerelelerin döşeme seviyesinden yüksekliği 80–90 cm yukarıda ve genişliği zeminin en az altında biri büyüklüğünde olmalıydı.³⁰ Kapı yüksekliğinin 2 metreden alçak ve 85 cm'den dar olmaması gerekiydi. Yaygınlık kazanması istenen ev tipi bir katlı olmalı bu katın altında bir de “hayat katı” bulunmalıydı. İki odalı olarak düşünölen hayatta, odaların arasında ocak vardı. Odaların biri mutfak olarak kullanılacaktı. Merdivenle çıkılan asıl katta ise iki yatak odası bulunacaktı. Kuyu evin bir tarafında, helâ öte tarafına yanına yapılacak evin, helâsı ile aynı tarafta bulunacaktı³¹. Ahırlar, evlerden kesin surette ayrı yapılacak, eve bitişik olsa bile ev ile ahır arasında kapı bulunmaması, yangın tehlikesi nedeniyle samanlıkların evden ve ahırdan uzak olması şarttı. Mütevazı bile olsa yollara ve evin kenarlarına kaldırım yapmak gerekiydi. Evlerin önünü taş levhalarla kaplamak suretiyle yolların temizliği daha kolay temin edilirdi.³²

Bir bahçenin köy yaşamında ne kadar önemli olduğu hazırlanan tüm planlarda belirtilmiş, birleşik nizam yapılan eski tip köy evlerinin bu imkândan mahrum olduğu ifade edilmiş ve ideal köylerde evlerin duvarlarının birbirlerinden en az 12 metre uzakta bulunacağından evlerin önlerine bir bahçe oluşturulması istenmişti. Özellikle köy evleri şose kenarında bulunduğu zaman bu bahçe daha fazla önem kazanmaktaydı. Maraş Milletvekili ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde kuruluş yıllarında; 1936-1940 arasında Tarih bölümünde de görev alan ve esasta Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurucuları arasındaki Hasan Reşit Tankut'un, 1939 kaleme aldığı eserinde köy evi benzetmesi ilginçtir; öyle ki yazar tek oda olarak yapılan köy evlerinin, karşıdan bakıldığında kaplumbağalara benzetir. Soğuk günlerde daha rahat ısınmak ve ısınma masraflarını azaltmak amacıyla birbirine bitişik yapılan evler, köylüyü, hiçbir külfete ve vergiye tâbi olmadığı hâlde bazı basit iş ve kazançlardan mahrum bırakmaktaydı. Bu kazançlar şu şekilde belirtilmişti: Ev avlusu ve ev bahçe ziraatı, kuyu ve havuz yapmak imkânı, kadın ve çocukların özel olarak hayvan beslemesi, kümes hayvanlarının saklanması, meyveli ve meyvesiz ağaç yetiştirilmesi, arıcılık ve ipek böcekçiliği, küçük tezgâh dokumacılığı, güzel manzara, ev, köy ve beden temizliği, kıyafet düzgünlüğü, yemek çeşitliliği, iş, istirahat ve eğlence zamanlarının programlandırılması.³³ Bahçelerin 15x15 genişliğinde olması, rasyonel bir bahçe oluşturulması için gerekli görölmüştü. Rüzgâra karşı korunmak için, bahçeye duvar yapmak, çit oluşturmak veya çam ağaçları dikmek suretiyle oluşturulmalıydı.³⁴

³⁰ Duru, *age.*, s.108.

³¹ “Sihhi Köy Evi Planı”, *Köye Doğru*, Sayı 19, Mayıs 1941, s.11.

³² *Yeni Kurulacak Köyler ve Sihhi Evler*, s.18.

³³ Hasan Reşit Tankut, *Köylerimiz Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır*, Ankara, 1939, s.29–31.

³⁴ “Köy Evleri”, *Köye Doğru*, Sayı 103, Mayıs 1945, s.5.

Bahçelerin genişliği, yolların yapısı, mezbahanın köy evlerine mesafesi, ev kapı ve pencerelerinin zeminden yüksekliği, hatta kahvehanenin duvarlarına hangi resimlerin asılması gibi son derece ayrıntılı bir şekilde köylülerin yaşamına yapılan müdahaleler köylerin buldukları coğrafyanın biçimlendirici etkileri ve köyün yapısı, maddî durumu dikkate alınmadan yapılan direktiflerdi. Ülkenin çeşitli bölgelerine yayılmış, birbirinden farklı ekonomik ve nüfus yapısına sahip binlerce köyü, tek tip olarak kabul edip, hepsine aynı ölçü ve biçimleri uygulanmak istenmişti.³⁵

Köye Sağlık ve Medeniyet Götürme

Köylüleri, o döneme kadar alışık olmadıkları bir yaşama biçimine yerleştirme düşüncesi, onun eski hayatına ait pratiklerin sağlıklı olmadığı ve mutlaka bırakılması gereken değerler olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Abdullah Ziya'nın ifade ettiği gibi, köylüler eski yaşamlarından mümkün olduğu kadar uzaklaştırılarak modern yaşamla tanışmalı ardından modern köylü sıfatıyla, köyde yaşamaya devam etmelilerdi. Modern yaşam onların hem sağlıkları, hem de modern üretim için gerekiyordu. Ancak bu yaşamı şehirde aramamaları gerekiyordu. "...başta askerlik olmak üzere değişik sebeplerle şehre ve kasabaya giden köylü, köyü ile şehri karşılaştırmış aradaki büyük farklar karşısında köyüne dönmemeği tercih etmiştir. Köylü, şehirde efendi olmak için değil, şehrin sıyundan havasından, zevkünden, hattâ doktorundan istifade edebilmek için kalmıştır" diyen Abdullah Ziya, bir toplumsal grubun daha iyi yaşam imkânlarının bulunduğu merkeze yönelmesinin olağan olmasına karşın, köyün yaşam koşullarının düzeltilerek köylünün köyünde kalması gerektiğini savunmaktaydı.³⁶

Köy evlerinde ve halkın genel kullanımını için köyün uygun yerinde helâ yapılması, Köy Kanununda köy halkının yapması gereken mecburî işleri arasında gösterilmişti. Manisa Vilayeti Köy Kalkınma Programı'nda da yer aldığına göre, köylerde taş ve kerpiç ile ev avlusunun bir köşesine kapalı ve kör kuyulu helâ yapılması ve köye gelip gidenler için de ihtiyar meclisinin uygun göreceği bir yerde aynı şekilde umuma mahsus bir helâ inşa edilmesi şarttı. Ayrıca, ihtiyar heyeti de gübre ve süprüntü için köyün rüzgâr altı bir mevkiinde gübrelik ve süprüntülük yeri gösterecekti. Çeşme başlarının daima temiz kalması ve çamur olmaması için atık sulara akıntı verilmesi gerekiyordu.³⁷

Köylerde dönüşümün gerçekleştirilmek istendiği 1930'lı yıllar Türkiye'de salgın hastalıklarla mücadelenin tüm hızı ile devam ettiği yıllardı. 1924 yılında

³⁵ Köy evlerinin nasıl yapılması gerektiği-konusunda Köy Kanuna göre geç tarihli bir tartışma için bkz. Sadık Artukmaç, "Türkiye'de Köylerin İmanı ve Köy Meskenleri Davası" *İdare Dergisi*, Sayı 247, Temmuz-Ağustos 1957.

³⁶ Abdullah Ziya, "Köy Mimarisi", *Ülkü*, C.II, Sayı 10, 1933, s.36.

³⁷ *Manisa Vilayeti*, s.36.

Sıtma Mücadele Kanunu ile ülkenin sıtma görülen mntukalarında hastalıkla mücadele edilmekteydi. 1930'da çıkarılan Umumî Hıfzısıhha Kanunu ile halkın yaşamında hastalıklara neden olacak mikropların üreyip yaşayabileceği ortamlara zemin hazırlanmaması istenmişti. Köy gibi sağlık imkânlarından şehirlere göre daha az yararlanan yerleşim birimlerinde temizliğe ve hıfzısıhaya uymayan davranış ve yaşam pratiklerinden vazgeçilmeliydi. Sağlıklı bir köy nesli cumhuriyetin vazgeçemeyeceği bir öneme sahipti. Bu düşünceye göre, "Türkiye, bol nüfus içinde zinde bir köylü kalabalığına muhtaçtır. Memleketimizin ilerlemesi ve şereflenmesi nihayet ve en ziyade köylü işine bu işin genişlik ve derinliğine bağlı bulunuyor..."³⁸ Bu amaçla köyde, çamaşır yıkamak ve diğer temizlik faaliyetleri için çeşmelerden ve su kaynaklarından uzak bir yerde yunak yapılması, köyün temizliği ve sağlığı açısından çok önemli görülmekteydi. Ayrıca temizlik konusunda köye buğu sandığı temin edilmeliydi. Lekelimumma (Tifüs) ve Hummayıracia (bitle geçen bir hastalık) gibi bazı öldürücü hastalıkların, sağlam insanlara bulaşması bitlerle gerçekleştiği için hastanın kullandığı elbiselerin temizlenmesi ve eşyasının steril hâle getirilmesi için etüv kullanılmalıydı. Hastalığın çıkmasına ve yayılmasına engel olmak için her köyde birer buğu sandığı bulunmalıydı. Köylü bu sandıklar ile bittten ve birçok hastalıktan kurtulmuş olacaktı. Bazı salgın hastalıklarda sadece eşyayı temizlemek yetmemekte insanların da temizlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla köylerde bir yıkanma dairesi (hamam) tesis edilmeli ve bu hamam, sadece hastalıklardan korunmak amacıyla değil, sağlığın devamı için de çok gerekliydi³⁹.

İnsanların yaşamasına ayrılan mekânlarda bir tek hayvanın bile bulundurulması sağlık açısından kabul edilir bir durum değildi. Hayvan ahırlarının rüzgâr almaya uygun yerlere koymanın meskenleri rahatsız etmek demek olacağından, ahırların yerini belirlerken rüzgârın yönüne dikkat edilmesi önerilmişti. Büyük çiftliklerde ahırların yanında ambar, samanlık vs. bulunmalı ve at nalı şeklinde bu yerleşimin ortasında mesken, sağında kuyu, solunda helâ bulunmalıydı. Bu şekilde büyük bir avlunun çevresi binalarla kapatılarak, gübrelik dışarıda bırakılmıştı.⁴⁰

Köylerde kurulan hayvan pazarları hiçbir fennî kayıt ve muamele ile kontrol edilmemekte, hayvan ölüleri çevrede gelişigüzel bırakıldığı için salgın hastalık tehlikesi artmaktaydı. Pazar kurulacak mekânlarda zeminin taş döşenmiş olması gerekmektedir. Köylerde küçük veya büyükbaş hayvan kesimi yapıldığında, hayvanın kanını ve içinden çıkanları çevreye atmak veya kazılmış toprağın içine gömmek tavsiye edilmemekteydi. Bu atıklar kokularıyla, sızıntılarıyla kuyuları kirlettiği için üstü örtülü, duvarları çimentolu ve sıvalı bir kulübede su sızdırmaz şekilde bir çukur açılmalı ve bu çukurdaki atıkları hemen toplayıp köyün su

³⁸ M.Sadi, "Köy Sağlığı" *Dönüm*, Sayı 9, Mart 1933.

³⁹ Duru, *age.*, s.132.

⁴⁰ Duru, s.116-117.

kaynaklarından uzağa götürmek gerekliydi. Görece büyük köylerde, bütün köye mahsus, daha büyük ve daha fennî kanara (mezbaha) yaptırılması ve her köylünün hayvanının kanarada kesilmesi çok faydalı olacaktı. Daha önce yapıldığı gibi hayvan leşlerinin ortalık yerlerde çürümeğe bırakılması veya kuru bir dereye atılması çok yanlış olarak değerlendirilmişti.

İdeal köy planlarında mezarlıkların da düzenlenmesi düşünülmüştü. Cami avlularına ve mahalle aralarına defnedilmesi yasaklanan cenazelerin, yerleşim yerlerinden uzak bir bölgeye yapılacak “asrî mezarlıklara” gömülmesi kararlaştırılmıştı. Mezarlıklar, köye gelen rüzgârların altında olmamalı, etrafı iki metre yüksekliğinde duvarlarla çevrilerek dışarıdan içerisi görülmemeliydi. Eski kültürün bir parçası olan ölümle yaşamın iççeliğinin reddine gönderme yapan bu yaklaşım hayatla buluşan bir köy tasavvuruna da işaret etmekteydi. Mezarlığın içi dörde bölünmeli, her yolun boyuna ve mezarlık çevrelerinde ağaç dikilmeliydi. Ayrıca mezarlıkların en az 100 metre yakınından su yolu geçmemeli ve mezarlığın içinden geçen kaynaklar kullanılmamalıydı.⁴¹

Kazım Dirik’in hazırlattığı ideal köy projesinde yer alan dükkânların köylerde açılmasının sosyal seviyenin yükseltilmesi ve medeniyetin köylere girmesi açısından çok faydalı olacağı düşünüüyordu. Bu dükkânlara “halk dükkânları” adı verilmiş ve köylünün terbiyesi ve köy iktisadiyatı açısından önemli misyonlar yüklenmişti. Erken Cumhuriyet döneminin önemli köycü aydınlarından Nusret Kemal, Türkiye’de kırk bin köyden otuz dokuz binin de dükkân bulunmadığını özellikle Orta ve Doğu Anadolu bölgesindeki köylerde halkın büyük çoğunluğunun, her insanın günlük ihtiyacı olan maddeleri bile görmediğini savunmuştu. Bir sistem ile her köyde açılacak olan bu *halk dükkânları*nda tuz, şeker, zeytinyağı, gazyağı, kibrit, Amerikan bezi, basma, çorap, çarık, zarf ve kâğıt bulunmalı ve köylüyü medeniyete yaklaştırılmalıydı. Halkın geçimini de ucuzlatma yolunda bir misyonu olan bu dükkânlar, piyasada para tedavülünü de artıracak, üretim ile tüketimi birbirine bağlayacaktı. Bu teşkilâtın, köylünün mahsullerini alması temin edilirse, üreticilerin, aracı tüccarların istismarından kurtulması mümkün olacaktı. Halk Dükkânları vereceği siparişlerle, sanayinin gelişmesine katkı sağlayacaktı. Sönmeye yüz tutmuş köy sanatlarının canlanması amacıyla köy kadınlarının ve erkeklerinin dokumacılık, örücülük, halıcılık, kunduracılık gibi sanatlarda çalışmalarını sağlanacaktı. Halk Dükkânlarından köylünün eğitimi ve siyasî terbiye alanında da yararlanmak mümkün olabilecekti. Dükkânlara köy gazetesi, duvar gazetesi, ilân ve afiş, gramofon, radyo gibi

⁴¹ Duru, *age.*, s.135–138. Mezarlıklar hakkında çıkarılan 1 Temmuz 1931 tarihli nizamname ile belediyece tespit olunan umumi mezarlıklardan başka yerlere cenaze defni yasaklanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: “Mezarlıklar Hakkındaki Nizamnamenin Meriyete Vaz’ına Dair Kararname”, 1 Temmuz 1931, Kararnâme No. 11410, *Düstur* 3, Tertip XIII, Teşrinisani 1931–Teşrinievvel 1932, Ankara, 1932.

haberleşme araçları gönderilerek köylünün yararlanması amaçlanacaktı.⁴² İdeal bir köyde bulunacak fırıncı, berber, bakkal, kasap, kahveci dükkânlarının ve burada çalışan esnafın da uyması gereken genel sağlık kuralları belirlenmişti. Temizliğin sağlanması amacıyla, yiyecek, içecek satan ve köylü ile iş yapan esnafın her üç ayda bir hükümet doktorundan sağlık raporu almaları gerekli görülmüştü. Muhtar, bu gibi esnafi sürekli kontrol altına almalıydı.⁴³

Köy yaşamını modernize etmeyi amaçlayan bu girişimlere karşın, bu tür düzenleme ve uygulamaları alışkanlık hâline getirmek ve köylünün hayatında içselleştirerek yaşatmak gerekiyordu. O dönemde çok yaygın olan salgın hastalıklardan korunmanın yolu en basit temizlik alışkanlıklarını kazanmaktan geçiyordu. Bu şekilde yaşamaya başlayan köylü, modern yaşama ilişkin pratikleri de zamanla ve isteyerek öğrenecek ve içselleştirecekti. Bu amaçla, Halkevlerinin Köycülük Kolları vasıtasıyla, köylülere onların anlayacağı bir dille yazılmış broşürler ve risaleler hazırlanmış, herkesin görebileceği yerlere asılmıştı.⁴⁴

Köyün modern ve sağlıklı bir yapıya ulaşması için yapılan girişimlerin, köylünün yaşam biçimine doğrudan müdahale ederek dahi olsa köylüye benimsetilmesi gerektiğini düşünen erken cumhuriyet döneminin mimarlarından ve *Arkitekt* dergisi yazarı Zeki Sayar'a göre; “*Yeni köylerimizi kurarken, içinde oturacağımız insanların yaşayış ve adetlerini göz önünde tutmakla beraber bu adetlerin günümüzün sıhhi ve içtimai mevzuatına uymadıklarında, yeni yurtlarında bunları kaldıracak şekillere de müracaat etmek lazımdır. Bu suretle, yeni kurulan köylere girecek köylüye, bu evlerde oturmak ve onu kullanmak usullerini ve medeni yaşama vasıtalarını da temin etmelidir. Toprak üstünde bir arada yatanları köy karyolasına alıştırmak...bir ocak takımı, bir bela takımı, bir mutfak takımı bütün evlerde aynı tip üzerine hazırlanmış en iktisadi ve kullanışlı şekillerde olmalıdır.*”⁴⁵ Hasan Reşit Tankut da Sayar'ı destekler içerikte, meseleyi moderniteyi temsil eden taşıyıcı eşyanın arkasındaki fikre bağlamakta; köy yaşamının bir fikrî seviyeye sahip olması gerektiğini düşünmekteydi. Bir yaşam anlayışının, yaşama sevinci ve insan hayatını kolaylaştıracak tesislerin bulunmadığı yerlerde insanların çalışmasının ve yerleşmesinin karın doyurma çabasından başka bir şekil alamayacağını belirtmekteydi. Çünkü Tankut'a göre, köyde yaşanacak değişim ve modernleşmenin etkili, kalıcı ve istenen amaca yönelik olabilmesi için köylünün de bu girişimlere istekli bir biçimde katılması gerekliydi. Köyde yapılacak sağlık tesislerinden önce köylülerde zihinsel değişim olmalıydı ki bununla bağlantılı

⁴² Nusret Kemal Köymen, *Halçılık ve Köycülük*, Tarık Edip ve Şeriki Kütüphanesi, Ankara, 1934, s.40-45.

⁴³ “Köy Dükkânlarında Temizlik-Köy Sağlığı”, *Köye Doğru*, Sayı 22, Haziran 1941, s.13-15.

⁴⁴ *Sıhhiye Mecmuası Fevkalade Nüshası*'ndan aktaran Ceren Gülser İlikan, *Tuberculosis, Medicine and Politics: Public Health in the Early Republican Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.72.

⁴⁵ Nalbatoğlu, agm., s.160.

olarak modernleşme faaliyeti başarılı olabilsin.⁴⁶ Temizlik alışkanlığı kazanmayan, bunu ailesine aktarmayan ve hastalandığında doktorun tavsiyelerini dikkate almayan insanların kullanımına telefon ve elektrik tesisatı verilmesi veya konferans salonu yapılması çok anlamsızdı. Aynı şekilde sağlıksız bir yaşam süren ve evini, bahçesini ve çevresini de güzel bir şekilde düzenlemeyen insanlardan her gün tıraş olması ve temiz, ütülü elbise kullanması beklenilmemeliydi. Ayrıca köyde bulunması istenen ve şehir yaşamının bir parçası olan terzi gibi mesleklerin varlığı da anlamsız duruma düşmekteydi. Tankut'a göre ideal bir köy yaşamının dayandığı esaslar şu şekilde idi:

- 1-Evde; oturma, çalışma ve yatak odası, mutfak, kiler, ev döşemesi, kap kaçak, ahır, kümes, ambar, otluk, samanlık, apteshane, hamam, su yolu, ziraat makineleri.
- Marangoz, duvarcı, yapı malzemesi satan dükkân, kireç ve tuğla ocağı, taş ocağı.
- Ev ve köy güzelliği, ev ve köy bahçeleri, çiçek zevki, estetik fikri.

- 2- İçme ve kullanma suyu, havuz, kuyu, su deposu, tulumba.
- El, yüz, gövde temizliği ve üst baş temizliği.
- Seyyar doktor, mücadele doktoru, kinin, neosalvarsan,(frenji ilacı) hastabakıcı, ebe, dispanser.
- Doktora emniyet, ilaca muhabbet, temizliğe dikkat.
- Saç, sakal traşı berber, güzel görünme fikri.
- Günlük iş elbisesi, çerçi, şapkacı, kunduracı.
- Diş temizliğine dikkat.⁴⁷

Köy evlerini müdahaleyle düzenlemeyi ve köy yaşamını modernleştirmeyi amaçlayan projelere karşı çıkan ve bu tür girişimlerin köy gerçeklerine uymadığı, kendi ifadeleriyle 'ütopik', 'realiteden gafil' olduğu için başarısız olmaya mahkum olduğunu düşünen aydınlar da vardı. Muallim Nuri, sefalet ve perişanlık içinde yaşayan köylüleri, yeni ve geniş evlerde oturmaya zorlamanın temelsiz olduğuna inanıyordu. Çünkü ona göre Türkiye'de köylü evlerinin insan barınacak yerler denmeyecek kadar uygunsuz, biçimsiz, perişan oluşunun asıl sebepleri, Türk köyünün son derece fakirleşmiş olmasında aranmalıydı. Bu nedenle, "...köy evleri meselesi üzerine ortaya çıkan düşünceler realiteden gafildir. Çünkü bu düşünceler, Türkiye'nin her yerinde bütün köylerinde her köylünün kargir veya betondan ev yapmasını istiyorlar. Bu evlerin hendese, ölü, cansız hendese...sonra bu yapıların nasıl

⁴⁶ Köyde şehir benzeri bir yaşam biçimi kurmayı hedefleyen köycülerden Nusret Kemal, köylü ile şehirlili insan arasında dünya görüşü konusunda çok fark olduğuna inanmaktaydı. Bu düşünceye ulaşmasında Halkevi Köycülük Şubelerinin köylere yaptıkları gezilerden ortaya çıkan sonuç oldukça etkili olmuştu. Köymen'e göre, tamamen temiz ve iyi niyetlerle yapılan köy gezilerinde köylü ile sağlıklı ve gerçek anlamda iletişim kurulamamaktaydı. Köylü duydukları karşısında son derece tepkisiz kalmakta "kafa sallamaktan" başka bir şey yapmamaktaydı. Köylü-şehirlili arasındaki uyumsuzluk ve anlayış farklılığının nasıl çözüleceği sorusu, köylünün köyünde eğitilerek modern yaşam biçimine ulaştırılması düşüncesine yol açacaktır. Bkz. Nalbantoğlu, s.160.

⁴⁷ Tankut, *age.*, s.53-54; Ankara Sincan Numune Köyü için hazırlanan proje için bkz. Behçet Ünsal, "Sincan Köyü Planı", *Arkiitekt*, X, Sayı 1-2, 1940, s.15.

meydana getirileceklerini, bu husustaki imkanları bize bildirenlere rastlamıyoruz. Köylü evlerinin bugünkü perişanlığının... sebepleri arasında asıl sebebin köylünün iktisadî zayıflığı olduğu düşünülürse, beton ve kargırdan köy evlerinin bütün Türkiye için nasıl bir ütopi olduğu kolayca anlaşılır.”⁴⁸ Köyün ilerlemesinin, yaşam biçimine ilişkin gelişmenin ekonomik temelli olduğunda ısrar eden Muallim Nuri, Anadolu köylüsünün ekonomik durumu rahat olsa, dışarıdan müdahale olmadan iyi meskenlere geçeceğini düşünmektedir. Öyle ki, “...memleketin bir dereceye kadar refahlı yerlerinde köy evlerinin nispeten iyi oluşu da bunu gösterir. Aynı suretle bir köyün içinde biraz servetli olan köylülerin evlerinin diğerlerinden hemen fark edilecek bir görünüşte ve yapılaşta bulunmuşu da söyleneni ispat eder.”⁴⁹

Sonuç

İdeal Cumhuriyet Köyü veya Kemalist Türk Köyü olarak adlandırılan ve modern anlamda köy yaşamının kendi ihtiyaçlarını şehre gerek duymadan karşılamayı amaçlayan ideal köyler, Cumhuriyet aydınının gözünde mutlu, huzurlu, sevinçli, yöneticilerine sürekli şükran hisleri besleyen köylülerin yaşadığı bir yeryüzü cennetini temsil etmekteydi. En ince ayrıntısına kadar hazırlanan ve krokisi çizilen köy projelerinin temelini oluşturan tesislerin belli bir dönem içinde köy bütçesinin yıllık iktidarına göre tamamlanması istenmekteydi.⁵⁰

Köy kalkındırma projesinin veya programın, köy bütçesine dayanarak yapılacak olması, önemli bir sorun olarak her köyün karşısına çıkmaktaydı. Köyde bulunması istenen ve üreticilerin o zamanın şartlarında ancak şehirde yapılabilen işlerinin köylerde yapılabilmesi, yaptırabilmesi için oluşturulması düşünülen nalbant, fırın, terzi, bakkal, berber dükkânların devamlı çalışmalarını sağlayacak maddi birikim ve kazancın köy halkında olması gerekliydi. Ayrıca sağlık tesisleri, fennî ağıl, telefon santrali, kanara gibi teknik kurumların personelinin nasıl temin edileceği, köylünün ihtiyacına nasıl cevap vereceği belirsiz kalmıştı. Planlarda yer bulan ancak köylünün lehine çalışıp çalışmayacağı belli olmayan bir satış kooperatifi sisteminin ve köy ekonomisi ile bütünleşmeyen fabrikaların köye faydalı olarak değerlendirilemeyeceği açıktı. Bu nedenle köyün gelişmesinde büyük umut bağlanan ve köyün ekonomik gücüne bağlı olarak yapılacak tesisler ve bayındırlık hizmetleri yapılamayacak ve köylerin gelişmesine ciddi anlamda darbe vurulacaktı. Köydeki dükkânların düzenli olarak çalışabilmesi için köylülerin düzenli gelire ihtiyacı vardı. İçine kapalı bir ekonomiye sahip bir köyün bu iktidarı sağlaması çok zor olduğuna göre, modernleşmek isteyen köylünün şehirler ile olan münasebetlerini artırması

⁴⁸ Muallim Nuri, agm., s.171.

⁴⁹ Muallim Nuri, “Köy Evleri II”, *Dönüm*, S.32, Şubat 1935, s.363.

⁵⁰ *Manisa Vilâyeti*, s.1. Trakya Vilayeti tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Programı için bkz. Ek-1.

gerekmekteydi. Bu durumda ise, köylü halk, şehirle olan münasebetlerini artırdığı oranda şehir yaşamına intibak etmeye çalışacak ve eski yaşamdan farklılaşacak ve ideal köy projelerinin varlık sebebi ortadan kalkacaktı.

Bu noktada Türk köyünü biçimlendirme meselesinde daha gerçekçi, ekonomi eksenli bakışla Türk köylerini, yaşanabilir alanlarda cazibe merkezi hâline getirmek için uygun toprak yapısına sahip, ekonomik şartları elverişli bölgelerde toplama projesi, ancak 1940'lardan sonra geç bir evrede gündeme gelmiştir. Merkez kabul edilebilecek bir alana beş kilometrelik bir mesafe içerisinde yaşayan köylerin yerleştirilmesi düşünülmüştür. Ancak birbirine yakın köyleri toplayarak mekân birlikteliği amaçlayan "maddî birlik" tezinin, yeni köylerin inşasını ve yeni, verimli toprakların tarıma açılmasını gerektirdiğinden uygulanması oldukça zor ve zahmetli olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle bu tür bir düzenleme yerine köyler arasında idarî ve ekonomik konularda birliklerin kurulması da tartışılmıştır. Köylerin idarî birlikler hâlinde örgütlenmesi fikri, benzer sosyo-ekonomik şartlara sahip köylerin güçlerini birleştirmesi, zirai, ekonomik ve kültürel sorunların bu şekilde çözüm bulabileceği düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Köy kalkınmasının veya köylünün modern bir yaşama kavuşmanın köyün iç dinamikleri ile yani ekonomik sorunların çözümlenmesiyle başlayacağına inanılmaktadır.⁵¹

Kaynaklar

- Abdullah Ziya (1933) Köy Mimarisi, *Ülkü*, Sayı 7, Temmuz.
- Abdullah Ziya (1935) Halkevi Trakya Göçmen Evleri Proje Müsabakasında Kazanan Eserin Raporu, *Arkitekt*, V, Sayı 7-8.
- Ali Süreyya (1934) Kemalist Türk Köyü *Karınca*, S.5 Birinci teşrin 1934.
- ALPTEKİN, Şükrü (1938) *Köyün Kitabı*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- ALTIN, Ersin (2003) *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında Öteki Sorunu (1923-1950)*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ARTUKMAÇ, Sadık (1957) Türkiye'de Köylerin İmarı ve Köy Meskenleri Davası, *İdare Dergisi*, Sayı 247, Temmuz-Ağustos.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi* [BCA, Ankara]
- Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Evrakı* [Fon. Kod. 030.10], BCA 030.10/111.705.8; 030.10/73.477.5, 24.4.1936.
- ÇETİN, Türkan (1999) Modern Türkiye Yaratma Projesinin Orijinal Bir Boyutu: Örnek Köyler, *75 Yılda Köylerden Şehirlere, Bilanço 98*, Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

⁵¹ Köy Birliklerinin, köyün kalkınmasına ve gerçekleşmesi amaçlanan cumhuriyet köyü projesinin oluşumuna yapacağı katkılar için bkz. Fahri Tokmakçioğlu, "Köy Birlikleri ve Faydaları" *İdare Dergisi*, Sayı 190, Ocak-Şubat 1948, s.115; Köy Kanununun, Türk köylerinin modernleşme sürecindeki yeri konusunda yapılan değerlendirme ve öneriler için bkz. Kemal Varınca, "Köy Kanunu ve Islah Çareleri", *İdare Dergisi*, Sayı 174, Mayıs-Haziran 1945; Sabri Sözer "Köy Sahalarının Genel Durumu Hakkında Bir Tetkik", *İdare Dergisi*, Sayı 224, Eylül-Ekim 1953.

- DURU, Muhittin Celal (1941) *Sağlık Bakımından Köy ve Köycülük*, CHP Yayınları, Ankara.
- GÜNAY, Behçet (1936) Köy, *Ülkü*, VII, Sayı 37, Mart.
- İLİKAN, Ceren Gülser (2006) *Tuberculosis, Medicine and Politics: Public Health in the Early Republican Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- İstatistik Göstergeler 1923-1992* (1994) Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- İzmir Vilayeti 5 Yıllık Köycülük Kalkınma Programı 1935* (1935) İzmir.
- Köy Dükkânlarında Temizlik-Köy Sağlığı (1941) *Köye Doğru*, Sayı 22, Haziran.
- Köy Evleri (1941) *Köye Doğru*, Sayı 16, Şubat.
- Köy Evleri (1945) *Köye Doğru*, Sayı 103, Mayıs.
- Köy Gelirleri (1941) *Köye Doğru*, Sayı 33, 31 İlkteşrin.
- Köy İmar Planı* (1946) Milli Kalkınma Partisi Neşriyatı, İstanbul.
- KÖYMEN, Nusret (1934) *Halkepalık ve Köycülük*, Tanık Edip ve Şeriki Kütüphanesi, Ankara.
- KÖYMEN, Nusret (1936) Sanayileşmemiz Üzerinde Düşünceler, *Ülkü*, VII, Sayı 37, Mart.
- KÖYMEN, Nusret (1939) *Türk Köyünü Yükseltme Çareleri*, Çankaya Matbaası, Ankara.
- M. Sadi (1933) Köy Sağlığı, *Dönüm*, Sayı 9, Mart.
- Manisa Vilayeti 5 Yıllık Köy Kalkınma Programı* (1938) Manisa Vilayeti Matbaası, Ankara.
- Mezarlıklar Hakkındaki Nizamnamenin Meriyete Vaz'ına Dair Kararname, 1 Temmuz 1931, Kararname No: 11410, *Düstur* 3, Tertip XIII, Teşrinisani 1931-Teşrinievvel 1932, Ankara 1932.
- Muallim Nuri (1934) Bizde Köy Evleri, *Dönüm*, Sayı 28, Birinciteşrin.
- Muallim Nuri (1935) Köy Evleri II, *Dönüm*, Sayı 32, Şubat.
- NALBANTOĞLU, Gülsüm Baydar (2005) Sessiz Direnişler ya da Kırsal Türkiye ile Mimari Yüzleşmeler, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Yeni Kurulacak Köyler ve Sıhhi Evler* (1938) Ordu İlbaylığı Yayınları, Ordu.
- Sıhhi Köy Evi Planı (1941) *Köye Doğru*, Sayı 19, Mayıs.
- SÖZER, Sabri (1953) Köy Sahalarının Genel Durumu Hakkında Bir Tetkik, *İdare Dergisi*, Sayı 224, Eylül-Ekim.
- TANKUT, Hasan Reşit (1939) *Köylerimiz Bugün Nasıldır, Diin Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır*, Ankara.
- TANYELİ, Uğur (2001) Cumhuriyet'in Köy Ütopyaları, *Arredamento Mimarlık*, Sayı 136.
- Trakyalı Ali Galip (1933) Köylü, *Ülkü*, C.II, Sayı 10, İkinciteşrin.
- TOKMAKÇIOĞLU, Fahri (1948) Köy Birlikleri ve Faydaları, *İdare Dergisi*, Sayı 190, Ocak-Şubat.
- TÖR, Vedat (Nedim) (1934) Millet İktisadiyatı: Sanayi Planından Sonra Ziraat Planı, *Kadro*, Sayı 35, İlkkanun.
- ÜNSAL, Behçet (1940) Sincan Köyü Planı, *Arktekt*, X, Sayı 1-2.
- VARINCA, Kemal (1945) Köy Kanunu ve Islah Çareleri, *İdare Dergisi*, Sayı 174, Mayıs-Haziran.

Yeniden Kurulacak Köylerde Nazara Alınması Gereken Genel Sağlık Şartları Hakkında
Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletince Hazırlanan Talimatname (1941) *Köye
Doğru*, Sayı 23–24, Temmuz.

Ek-1 Trakya Vilayeti Beş Yıllık Kalkınma Programı [BCA 030.10/73.477.5,
24.4.1936]

Kültür

Çevre duvarlı, cins ve verimli tavuk kümesi, 3–4 dönüm örnek bahçeli okul (Nüfusuna
ve finans durumuna göre)

Küme okulunun yatı yeri(pansiyon)

Öğretmen evi (Köyün büyüklüğüne göre 1–2 adet)

Okuma odası, Kitabevi

Köy sineması, projeksiyon, radyo, konferans salonu.

Köy kahve ve gazinosu

Erkek, kadın kıyafetleri ve köy yapı(mimari) tipi (köy birlikleri etnografya müzesi)

Sağlık ve Sosyal

Hasta reviri ve köyün büyüklüğüne veya köy birliklerine göre buğu sandığı

Zaif çocuklar yurdu(yaz obaları)

Kabirlik (Sağlık şartlarına göre)

Köy hamamı ve duş yeri

Genel ayakyolu (kadın erkek ayrı ve köyün büyüklüğüne göre 1–2 adet)

Kanalizasyon veya fenni çukurlar

Küçük bataklıkların kurutulması

Kapalı su örüsü (demir borulu ve künklü)

Su deposu

Çeşmeler (Akarsuyu olmayan yerlerde artiziyen-Trakya derdidir)

Beton bilezikli, demir kapaklı kuyu ve tulumba

Küçük çocuklar için spor alanı(kinder garten)

Gençler spor alanı

Köy parkı (köyün büyüklüğüne göre 1–2 adet ve su havuzları)

Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumları

Gençler birliği

Avcılar kurumu

Temizlik çöp arabası ve çöp kutuları, temizlik ahır (köyün ağaçlarının sulanması)

Bayındırlık

Elektrik merkezi(köyün büyüklüğüne ve ihtiyaçlarına göre)

Han veya otel

Telefon santrali, telefon örüsü (Erikson veya Siemens)

Cumhurluk alanı

Heykel yeri

Anıt yeri

Söndürge (itfaiye)

Hükümet Konağı veya karakol, köy odası

Konuk odası

Bütün yolların ağaçlanması(köyün giriş ve çıkış yolları ve meydanları)

Fırın yeri, köye gelir veren birkaç mağaza

Belediye (Eğer köy bir uray merkezi ise)

Köyden başka köylere giden yolların belgi (işaret) leri ve istimlâk ile yavaş yavaş köy yol ve sokaklarına düzen verilmesi
Garaj ve köyün müşterek kamyoneti
Posta kutusu
Köy harita ve krokisi (topograf heyetleri ve zabıtlar köylerin bugünkü ve gelecekteki durumunu 30 ile 100 lira arasında sade fakat çok düzenli yapmaktadır. Bununla köyün planı çerçevelenmiş olur. Küçük büyük belediyeler gibi bu da yükümseldir.)

Tarım ve Ekonomi

Zahire loncası
Hal
Çarşı
Kanara (Mezbaha)
Panayır veya pazaryeri
Yel değirmeni
Fabrika (yağ, un, çığıt, susam, hızar bıçkı gibi) Tuğla ve kiremit ocakları
Örnek ağıllı fenni süt ve inek ahır
Örnek mandıra (Köy adına demirbaş)
Koza fırını ve mihnak (Köy veya çevre köyleri birliği adına)
Kredi ve Satış Kooperatifi Kurağı
Alım satım kooperatifi deposu, tarım avadanlıkları, makine, kalbur makinesi ot saman balya makinesi ve benzerleri, arıcılık petek makinesi ve avadanlıkları ve benzerleri
Cins boğa, at, merkep, koç damızlıkları için örnek ahır ve aşım durağı (köyler veya köy birlikleri için)
Fenni nalbant (Ordudan belgeli usta, birkaç köy birleşerek)
Cins tavuk, tavşan durağı
Fenni arıcılık durağı
Cins tohumluk ambarı (seleksiyon)
Cins damızlık örnek fidanlığı
Köy koruculuğu açmak
Verimsiz köylerde yapma gübre, Köy veya birlik adına